

Σχετικά με το νομοσχέδιο για την «αναβάθμιση του σχολείου»

Στο παρόν κείμενο δείχνω τις στοχεύσεις του νομοσχέδιου με τίτλο «Αναβάθμιση του σχολείου και άλλες διατάξεις» που αφορούν την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το οποίο κατατέθηκε προς ψήφιση στη Βουλή από την Υπουργό Παιδείας της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας Νίκη Κεραμέως.

Το νομοσχέδιο κατατέθηκε στις συνθήκες της πανδημίας του ιού Covid-19, με τη Βουλή να υπολειτουργεί και τους εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς σε συνθήκες εγκλεισμού και περιοριστικών μέτρων για τις μαζικές συγκεντρώσεις. Η στόχευση είναι εύκολα ορατή: να εξασφαλιστεί ότι θα υπάρξουν οι κατά το δυνατόν ελάχιστες αντιδράσεις. Σχετίζεται με τον χαρακτήρα του νομοσχέδιου, στο οποίο αποτυπώνεται η ιδεολογικοπολιτική σφραγίδα της νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης.

Η νεοφιλελεύθερη αναδιάρθρωση ως οικονομική, κοινωνική, πολιτική και ιδεολογική διαδικασία που ξεκίνησε στο τέλος της δεκαετίας του 1970, αποτελεί πρωταρχικά μια διεθνή επίθεση των δυνάμεων του κεφαλαίου εναντίον των δυνάμεων της εργασίας, η οποία εκδηλώθηκε με συστηματικό τρόπο στην Ελλάδα περίπου μια δεκαετία αργότερα. Βασικό στοιχείο της είναι η μείωση του επενδυτικού και κοινωνικού χαρακτήρα του κράτους. Ειδικά στην εκπαίδευση, συνεπάγεται την προσπάθεια επιχειρηματικοποίησής της, δηλαδή την προσπάθεια αμεσότερης υπαγωγής της στις ανάγκες του κεφαλαίου.

Το νομοσχέδιο έχει νεοφιλελεύθερο χαρακτήρα, πρώτα απ' όλα, διότι αποσκοπεί στη μείωση της κρατικής χρηματοδότησης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας δημόσιας εκπαίδευσης, μέσω της αύξησης των μαθητών ανά τμήμα (ακόμη και εν μέσω πανδημίας) ώστε να μειωθεί ο αριθμός των εκπαιδευτικών. Οι νεοφιλελεύθεροι δεν ενδιαφέρονται για την ποιότητα της εκπαίδευσης της μεγάλης πλειονότητας των μαθητών που προέρχονται από τις λαϊκές (εκμεταλλευόμενες και καταπιεζόμενες) κοινωνικές τάξεις και ομάδες. Άλλωστε, ένα σαφές σχετικό δείγμα γραφής υποβάθμισης της δημόσιας εκπαίδευσης είχε δώσει η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, λίγους μήνες πριν, με τη δυνατότητα που έδωσε στους απόφοιτους υποβαθμισμένων ιδιωτικών κολεγίων να διορίζονται ως εκπαιδευτικοί.

Δεύτερο στοιχείο το οποίο δείχνει το νεοφιλελεύθερο χαρακτήρα του νομοσχέδιου είναι η ενίσχυση της διαφοροποίησης μεταξύ των σχολικών μονάδων, καθώς και των μαθητών και εκπαιδευτικών που φοιτούν και εργάζονται, αντίστοιχα, σ' αυτές. Με την αύξηση του αριθμού των πρότυπων σχολείων ενισχύεται η διαφοροποίηση μεταξύ των σχολικών μονάδων και μ' αυτόν τον τρόπο προετοιμάζεται μεθοδικά η λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως εν δυνάμει αγοράς, με βάση το αγγλοσαξονικό μοντέλο της επιλογής σχολείου.

Βέβαια, η αύξηση του αριθμού των πρότυπων σχολείων έχει και ιδεολογικό ρόλο. Ο νεοφιλελεύθερισμός είναι από θέση αρχής εχθρικός στην ενιαία δημόσια και δωρεάν

εκπαίδευση για όλους. Επιδιώκει συστηματικά να εμπεδώσει το δικαίωμα εκείνων των λίγων που είναι ανώτεροι (άριστοι), να φοιτούν σε διαφορετικά, πιο ποιοτικά σχολεία από εκείνα όπου φοιτούν οι κατώτεροι (καλοί, μέτριοι και κακοί) λοιποί. Όπως, επίσης, η αύξηση του αριθμού των πρότυπων σχολείων, φιλοδοξεί να συμβάλει και στην εμπέδωση μιας μοναδικής ορθής παιδαγωγικής πρακτικής την οποία οφείλουν να ακολουθούν να ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί, προωθούνται, επίσης, μέσω των διαδικασιών επιτήρησης - αξιολόγησης των σχολικών μονάδων και των εκπαιδευτικών, η οποία επιχειρεί να καταργήσει πλήρως τη σχετική παιδαγωγική αυτονομία τους. Όμως, δεν πρόκειται απλώς για επιστροφή στο καθεστώς του επιθεωρητισμού που ίσχυε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Ο κρατικός αυταρχισμός και οι συναφείς μορφές κοινωνικού, πολιτικού και παιδαγωγικού ελέγχου των εκπαιδευτικών που υλοποιούνται με την αξιολόγηση των σχολείων και των εκπαιδευτικών, διαπλέκονται με το αγοραίο νεοφιλελεύθερο όραμα. Σ' αυτή τη διαδικασία, η αυτοαξιολόγηση δεν αποτελεί τίποτε περισσότερο από προπόνηση για την επιβολή της από τα πάνω προς τα κάτω γραφειοκρατικής αξιολόγησης. Στόχος είναι η εμπέδωση της λογικής των σχολείων πολλών ταχυτήτων και της σύνδεσης των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης με τη χρηματοδότησή τους, όπως ήδη έχει θεσμοθετηθεί για τα Πανεπιστήμια από την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας.

Γενικότερα, όπως γνωρίζουμε από τη διεθνή εμπειρία, η παλινόρθωση των συντηρητικών ιδεών είναι αλληλένδετη με την επέλαση του νεοφιλελεύθερισμού. Δεν μπορεί, λοιπόν, να θεωρηθεί παράξενη ούτε η επαναφορά της διαγωγής στα σχολικά απολυτήρια του Γυμνασίου και του Λυκείου ούτε η αντικατάσταση της Κοινωνιολογίας από τα Λατινικά στα εξεταζόμενα μαθήματα για την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο: σύμφωνα με το νεοσυντηρητισμό κάθε πειθαρχική απόκλιση πρέπει να τιμωρείται σκληρά, ακόμη και με στιγματισμό, ενώ η σημασία κάθε γνωστικού αντικειμένου που η διδασκαλία του παρέχει σημαντικές δυνατότητες για αμφισβήτηση της κυρίαρχης ιδεολογίας πρέπει να συρρικνώνεται.

Το τρίτο στοιχείο που καταδεικνύει το νεοφιλελεύθερο χαρακτήρα του νομοσχέδιου είναι η προσπάθεια ώθησης περισσότερων μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στις ποικίλες μορφές (κυρίως ιδιωτικής) κατάρτισης, η ενίσχυση της οποίας αποτελεί κομβικό ζητούμενο της νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης. Στο νομοσχέδιο, η ώθηση προς την κατάρτιση πραγματοποιείται με την ενίσχυση του επιλεκτικού χαρακτήρα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέσω της αύξησης του αριθμού των εξεταζόμενων μαθημάτων στο Γυμνάσιο και της τράπεζας θεμάτων στο Λύκειο, καθώς και μέσω της θέσπισης ως ορίου ηλικίας τα 17 χρόνια για τη φοίτηση στα επαγγελματικά Λύκεια.

Μάλιστα, η έμφαση που δίνει το νομοσχέδιο στις δεξιότητες στην υποχρεωτική εκπαίδευση δεν είναι τυχαία: στοχεύει στη σταδιακή προετοιμασία των μαθητών για να κατευθυνθούν στους πολυδαίδαλους μηχανισμούς της κατάρτισης, υπονομεύοντας ταυτόχρονα την ολόπλευρη μόρφωση ως θεμελιώδη σκοπό του σχολείου. Ακόμη και το Νηπιαγωγείο πρέπει να προσαρμοστεί στην προοπτική της κατάρτισης, με την εισαγωγή χωριστών γνωστικών αντικειμένων και τη στροφή στην απόκτηση ανάλογων δεξιοτήτων στο πρόγραμμά του. Με αυτά ως δεδομένα, η παιδαγωγική θεμελίωση των νέων προγραμμάτων σπουδών που πρόκειται να ακολουθήσουν θα είναι συντηρητική - τεχνοκρατική, με πιθανά (κυρίως ρητορικά) καρυκεύματα - καρικατούρες βιωματικής και ενεργητικής μάθησης.

Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι το νομοσχέδιο στερείται οράματος. Δεν συμφωνώ. Το νομοσχέδιο θεμελιώνεται στο όραμα της ολοκληρωτικής εφαρμογής των νεοφιλελεύθερων και νεοσυντηρητικών ιδεών στην εκπαίδευση. Το ότι το όραμα αυτό, μετά από τριάντα χρόνια εγχειρημάτων προώθησής του στην Ελλάδα (επιτυχημένων, αποτυχημένων και ημιτελών) έχει πλέον χάσει την αρχική λάμψη του η οποία οφειλόταν, μεταξύ άλλων, στην ένδυσή του με ιδεολογικούς πομφόλυγες περί του τέλους της ιστορίας και της έλευσης μιας νέας μεταμοντέρνας εποχής, ενώ έχουν αποκαλυφθεί σε σημαντικό βαθμό και οι συνέπειές του, δεν σημαίνει ότι δεν αποτελεί ένα όραμα.

Το ότι οι συνέπειες της εφαρμογής του είναι οδυνηρές για τη δημόσια εκπαίδευση, για τη μεγάλη πλειονότητα των μαθητών που προέρχονται από τις λαϊκές κοινωνικές τάξεις και για τους εκπαιδευτικούς, δεν σημαίνει ότι το όραμα της ολοκληρωτικής εφαρμογής των νεοφιλελεύθερων και νεοσυντηρητικών ιδεών στην εκπαίδευση δεν αποτελεί ένα ευχάριστο όραμα για τις δυνάμεις του κεφαλαίου (και όσων συνειδητά συντάσσονται μαζί τους), αφού εξυπηρετεί τα δικά τους ατομικά και συλλογικά συμφέροντα. Το κρίσιμο ερώτημα που τίθεται για ακόμη μια φορά, σ' αυτό το νέο επεισόδιο της τριακονταετούς διαδικασίας της νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης της ελληνικής εκπαίδευσης που συνοδεύτηκε από σημαντικές αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις, είναι πώς θα απαντήσει η μεγάλη πλειονότητα των ζωντανών δυνάμεων της εκπαίδευσης στη νέα επίθεση που δέχεται μέσω του νομοσχέδιου της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας: η ιστορία γενικά, καθώς και η ιστορία της εκπαίδευσης ειδικότερα, δεν γράφεται μόνον από τους εκάστοτε κατόχους της κοινωνικοπολιτικής εξουσίας.

Γιώργος Γρόλλιος

Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ.

Γραμματέας της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος